

parc natural
de **penyagolosa**

INFO trimestral del Parc
Natural de Penyagolosa

Nº3 Juliol-setembre
2018

el Gegant

01

**PLANTES
MEDICINALS,
COMESTIBLES I
VERINOSOS DE
PENYAGOLOSA**

03

**LA FITXA:
PAPALLONA
APOLO**

De tornada a
Penyagolosa

04

**LA PUJADA A
PENYAGOLOSA**

Algo més que una roca

05

**EL MANTENI-
MENT DEL PARC**

Els treballs de la brigada

06

**LES
LIBÈL·LULES DE
PENYAGOLOSA**

Les nimfes de les nostres
basses

Plantes medicinals, comestibles i verinoses de Penyagolosa

En els nostres passejos pel camp moltes vegades ens haurà cridat l'atenció la presència de fruits silvestres de brillants colors i ens hauran preguntat si es podrien menjar o serien verinosos. Altres vegades els aromes que desprenen moltes plantes mediterrànies ens hauran evocat el seu ús com a condiment o fins i tot com a remei medicinal tradicional. I veritablement, en la naturalesa tenim un magatzem de comestibles i també una farmàcia, doncs les plantes que en ella creixen són autèntics laboratoris de productes químics que ens poden nodrir, curar,... però cura, alguns d'ells són tòxics i mai hem de menjar o usar un fruit, una arrel o una fulla d'una planta que no coneguem.

Respecte a les plantes comestibles silvestres que ens trobem al Parc Natural de Penyagolosa destaquen els fruits com les maduixes (*Fragaria vesca*) que ens ofereix el bosc al principi de l'estiu, els esbarzers (*Rubus* spp) ja al mes de setembre els tapacul (*Rosa* spp), serves (*Sorbus domestica*) i pomes (*Malus silvestris*) que maduren avançat la tardor, a les quals s'afegeixen avellanes (*Corylus avellana*) i anous (*Juglans règia*) i fins i tot bellotes (*Quercus* spp). I per descomptat els bolets, tan diversos, que poden recol·lectar-se tant a la tardor com a la primavera i que tractarem en un pròxim article, així com un sense fi de verdures silvestres que poden prendre's crues en amanides, en suc o cuites en bullits, arrossos i guisats. De aquestes últimes podem esmentar la nutritiva encara que menyspreada ortiga (*Urtica dioica*, *U. minor*) que substitueix amb avantatge a bledes i espinacs, el mateix que la borrajia (*Borago officinalis*), les lletsó i cama-roja (*Sonchus* spp, *Toraxacum officinale*) i moltíssimes altres.

Entre les moltes plantes medicinals d'aquests paratges destaquen les xicotetes i aromàtiques matetes de timó (*Thymus vulgaris*), sàlvies

Roser silvestre

(*Sàlvia lavandulifolia*), les cues de gat (*Sideritis* spp), la sajolida (*Satureja montana*), la camamil·la amarga (*Santolina chamaecyparissus*) i l'espígol (*Lavandula latifolia* i *L. angustifolia*) que tan abundant són en els rasos i zones de muntanya desarbrades i que són excel·lents per a afeccions respiratòries, com a antisèptiques, estomacals i fins i tot algunes d'elles com a condiments. Esment a part mereixen l'hipèric (*Hypericum perforatum*) del qual tradicionalment recollit el dia de Sant Joan s'elabora un prestigiós oli per a la pell i que té també virtuts antidepressives i el saüc (*Sambucus nigra*) que era plantat al costat de totes les masies de la zona per les virtuts de les seues flors per a tractar les febres i per la creença que protegia els habitatges dels mals esperits.

Timó

Respecte a les plantes verinoses cal assenyalar que encara que per la seua perillositat no han de ser ingerides ni usades mai a nivell domèstic, totes elles tenen importants usos medicinals a nivell farmacèutic, moltes vegades per a tractar greus malalties. Entre les presents al parc natural podem destacar l'escàs teix (*Taxus bacatta*), arbre màgic i sagrat per als antics per la seua gran longevitat, s'utilitza en el tractament de diferents tipus de càncer o com a curiositat l'herba dels ballesteros, també coneguda com a marihuana dels tontos (*Helleborus foetidus*), planta tòxica que servia per a enverinar les fletxes i fins i tot es diu que era una de les plantes utilitzades per les bruixes en l'elaboració del seu famós unguent per a "volar" als aquelarres.

Per a introduir al coneixement d'aquestes plantes (identificació, usos,...) es va realitzar l'activitat:

Xarrada, exposició i recorregut pel camp: "Plantes comestibles, medicinals i verinoses de Penyalgosa"

LA FICHA: Papallona Apolo

De tornada a Penyagolosa

Per les seues especials característiques orogràfiques, climàtiques i ecològiques, el Parc Natural de Penyagolosa i la seua àrea d'influència constitueix un dels espais naturals més importants per a les papallones a la Comunitat Valenciana. Prop de 120 espècies de papallones diürnes (ropalóceros) han sigut citades en aquest massís -el que suposa el 75% de totes les espècies valencianes- destacant la presència d'algunes de les papallones més escasses o amenaçades del nostre territori i fins i tot unes poques les quals el seu únic punt de presència és precisament el pic i el seu entorn.

La bella papallona apolo (*Parnassius apollo*), de gran grandària i cridaner colorit blanc amb taques roges i motes negres, era un dels habitants més emblemàtics i singulars del Pic Penyagolosa. Habitant de zones fredes i muntanyenques d'Euràsia, a la Comunitat Valenciana només es troben xicotetes poblacions entorn dels cims de les muntanyes més elevades en el NO de la província de València i l'interior de Castelló. Fins a 2007 existia una població en les faldes del pic que ha desaparegut per causes no comprovades.

A fi de recuperar aquesta emblemàtica espècie, des del Parc Natural, la Universitat de València i les brigades Xarxa Natura 2000 s'ha emprat en 2018 un projecte de reintroducció en les zones que encara mantenen hàbitats adequats.

El primer pas ha sigut establir que parcel·les d'alta muntanya mantenen els hàbitats oberts que necessita aquesta bella papallona i esbrinar si en elles existeix suficient densitat de plantes nutrícies: les humils uncles de gat (*Sedum* sp.) de les quals s'alimenten les seues larves.

Una vegada comprovat que l'hàbitat manté aparentment bones condicions per a l'espècie, amb la col·laboració de l'empresa RENOMAR S.A. aquest estiu s'ha procedit a capturar 16 femelles en els propers Parcs Eòlics de Vilafranca que han sigut alliberades als pocs dies de captivitat després que depositaren alguns ous.

D'aquests ous eixiran les oruguetes amb les quals es pretén recuperar la població d'Apolos en la nostra benvolguda muntanya.

La pujada al Pic Penyagolosa

Algo més que una roca

Penyagolosa és el cim senyera per als valencians i també un referent per a l'excursionisme. Els seus cims, llomes, turons, senderes i fins i tot penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs que hui dia continuen gaudint d'un paisatge i entorn excepcional. Però Penyagolosa no és únicament una gran roca, és l'hàbitat de nombroses espècies de flora i fauna que fan d'aquest lloc un espai únic i irrepetible.

Al llarg de tot l'any nombroses persones acudeixen al Parc Natural amb l'objectiu de fer cim en el "Gegant de pedra". De fet, l'any passat es van comptabilitzar al cim de Penyagolosa un total de 13.500 persones entre els mesos de març i novembre, amb pics de fins a 766 persones en un sol dia.

Aquestes dades ens donen una idea de l'atractiu de Penyagolosa i ens fan reflexionar sobre la importància de preservar aquest singular espai.

Durant tot l'any, la brigada de manteniment del parc s'esforça en mantindre la senda d'accés al pic en les millors condicions, però són els usuaris d'aquesta senda els que tenen la clau per a fer que aquest lloc perdure com el coneixem hui dia.

Així, durant la ruta haurem de tindre present en tot moment que ens trobem en un espai protegit i són d'obligat compliment unes quantes normes de bones pràctiques a la muntanya que es detallen: discórrer per la senda, no deixar fems fora dels contenidors, no molestar els animals silvestres ni arrancar la vegetació, evitar sorolls estridents, portar al gos lligat i per descomptat, no fer foc.

Part de la ruta normal de pujada al pic recorre la microreserva del barranc de la Pegunta, un dels enclavaments de major interès paisatgístic i botànic del parc ja que es tracta d'un dels punts de major biodiversitat de la Comunitat Valenciana.

Per a donar a conèixer aquest lloc tan emblemàtic i especial, el passat mes d'agost, vam organitzar una activitat d'ascensió guiada a Penyagolosa durant la qual descobrirem alguns dels secrets més desconeguts i interessants d'aquest Gegant de pedra. Anima't a participar en la següent activitat del parc!!!

Esbrossant en el arboretum del parc

El manteniment del parc

Els treballs de la brigada

En aquests mesos d'estiu, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa, ha estat treballant principalment en el manteniment del Arboretum del parc. Els treballs han consistit a birbar l'herba, a mantindre la humitat mitjançant regs que evitaren que les escasses pluges afectaren les plantes més joves i a repassar l'estat de la passarel·la que discorre per ell.

També ha sigut moment per a repassar els cartells de fusta repartits pel parc amb oli de lli i reparar algunes tanques de fusta deteriorades pel pas del temps.

Aprofitant aquesta època de visites al pic, s'ha continuat amb les labors de manteniment de la senda assegurant els escalons i fent desviaments perquè les aigües de vessament de pluges que han de vindre a la tardor no acaben degradant el camí.

En relació amb els treballs de conservació de flora i fauna, la brigada del PN Penyagolosa ha estat col·laborant amb el cens d'ungla de gat (*Sedum sp.*) en el projecte de reintroducció de la papallona Apollo i realitzant un clareig de rebrots d'om a l'entrada al centre d'interpretació.

Les libèl·lules de Penyagolosa

Las ninfes de les nostres basses

Les libèl·lules són un grup d'èssers de xicoteta grandària però interessants per la seua diversitat, la seua peculiar manera de vida i la seua importància ecològica. Els "teixidors" -com es coneixen en alguns pobles de l'entorn de Penyagolosa- són dels insectes més antics de la Terra: van aparéixer molts milions d'anys abans que els dinosaures i encara hui podem gaudir dels seus vius colors i el seu vol ràpid i acrobàtic en els nostres passejos i banys estiuencs en rius i basses.

Associades a l'aigua, presenten un cicle vital breu però complex. Els primers mesos els passen com a larves de vida subaquàtica, colors apagats i aspecte "alienígena". Després emergeixen pujant per tiges i roques i es transformen màgicament en adults alats de brillants combinacions de negres, blaves, rojos, verds o grocs que quasi recorden a les fades dels contes. En aquesta fase aèria els veurem volant i posant-se en la vegetació i roques de les ribes de barrancs i tolls. Allí a semblança dels grans depredadors, lluitaran per mantindre un territori, caçaran mosques i altres xicotets insectes contribuint a mantindre l'equilibri ecològic i després de curiosos aparellaments en forma de cor posaran ous dins de l'aigua o en la vegetació aquàtica completant així el cercle de la vida.

Donada l'escass d'aigües superficials podria pensar-se que a penes existeixen libèl·lules al Parc Natural i el seu entorn, lluny d'això en Penyagolosa existeix una notable diversitat d'espècies: més de 20 citades que suposen un terç de les existents en tota la Comunitat Valenciana! Aquestes boniques nimfes aprofiten els xicotets trams amb aigua en els barrancs, els tolls artificials on abeura el bestiar i per descomptat de manera notable les corrents del bell riu Carbo, així com els trams amb aigües permanents del riu Montlleó. Especialment riques en espècies han resultat ser les xicotetes basses del Arbo-retum, on en molt pocs metres quadrats hem observat aquest estiu fins a 15 espècies!

Libèl·lula emperador (*Anax imperator*)

Vols col·laborar amb nosaltres?... envia els teus articles a la següent adreça:
parque_penyagolosa@gva.es

Redacció: Equip tècnic del PN de Penyagolosa

Parc Natural de Penyagolosa

964 76 08 38

parque_penyagolosa@gva.es

<http://www.parquesnaturales.gva.es/web/pn-penyagolosa/>

Centre d'interpretació del parc: darrere de l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa

12135 Vistabella del Maestrat, Castelló

